

Ovedersägligt är att det var i tysk-talande områden som pardansmusikens tvådelade form (fördans i jämn takt och efterdans i tretakt) på allvar började spridas till en och samma melodi. Den rytmiska förändringen från jämn till ojämn taktart skedde genom en s k proportion. Denna hade sina rötter i den under renässansen allerstädes närvarande idén om "Det gyllene snittet". Sättet att utföra dansmusik med en proportion i tretakt kom att bli typiskt för nästan hela Europa från slutet av 1400-talet till början av 1700-talet. Till detta hörde också att de ofta improviserades fram i stunden och sällan var nedtecknade på noter. I kontrast till det tyska sättet att konstruera proportioner får en annan rytmisering – "den polska rytmen" – stort genomslag i mitten av 1500-talet.

Norditaliens renässanssviter, de tyska för- och efterdansformerna och idén med en proportionerad rytm nådde Polen i slutet av 1400-talet och kom alltså att få stor betydelse för dansens och musikens fortsatta utveckling i Europa. Under det s k Gyllene Seklet (Złoty Wiek) växte på 1500-talet det polsk-litauiska samväldet (Rzeczpospolita Obojga Narodów) fram som den politiska och kulturella stormakten i

Polska dansades för 500 år sedan och dansas fortfarande i dag. Foto: Bertil Ekenberg

Europa. Det var denna stormakt som Sverige ville ha goda förbindelser med på 1500-talet och metoden var beprövad – genom att knyta det svenska kungahuset nära det polsk-litauiska skulle fred, makt och stabilitet garanteras. Dessutom kunde Sverige därigenom sola sig lite i strålglansen från Europas kulturella stormakt.

Kontakterna mellan Vasahoven och det polsk-litauiska samväldet kulminerade i Sigismunds (Zygmunt III) och hans hustru Annas kröning i Uppsala

domkyrka 1594 till kung och drottning över Sverige. Genom krönikören Andrzej Zbylitowski får man en unik inblick i det polska hovföljets strapatsrika resa och vistelse i Sverige åren 1593–1594. Av särskilt intresse är de tretton polska hovmusiker som följde med på resan och som med största sannolikhet framträdde både under själva kröningen och vid de efterföljande festligheterna på Uppsala slott. Vid detta tillfälle spelades och dansades naturligtvis de nya polska danserna. Redan under Gustav Vasas tid hade emellertid polska "fedlare" rekryterats i flera omgångar till hovet.

Rester av den äldre polska för- och efterdansformen (polskesviten) har delvis levt vidare inom bröllopsceremonierna, men det är som självständig efterdans vi känner igen polskan i Sverige och stora delar av Norge. När den polska dansen vann gehör hos folket på 1600-talet uppstod med stor sannolikhet en sorts "musikalisk brist". Även om många melodier på olika sätt hittade vägar till Skandinavien från Polen och Tyskland präglades 1600- och början av 1700-talen av omfattande meloditransformeringar. Ballader, visor, sånglekar, lockrop och t o m koraller stöptes om för att utgöra musikaliskt grundmaterial till den nya dansen. Många av de melodier som utnyttjades i detta syfte gick i tretakt. Povel Ramel var nog på rätt spår, när han i Johanssons Boogie Woogievals konstaterade, att de svenska bönderna "ville ha tre slag i takten".

Magnus Gustafsson

Polsk-litauiska samväldet 1619 i förhållande till nuvarande stater.. Omfattar i stort sett nuvarande Litauen, Lettland, Vitryssland och Ukraina samt Polen utom de västra delarna, som tillhör tyska stater. I norr (nuvarande Estland) och nordväst gränsar man till Sverige, medan Skåne, Blekinge, Gotland och Ösel tillhör Danmark.